

Streszczenie rozprawy doktorskiej w j. polskim

Tytuł rozprawy: *Tożsamość moralna w narracjach adolescentów. Badania eksploracyjne*

Niniejsza rozprawa dotyczy zjawiska tożsamości moralnej. Jej celem jest przedstawienie wyników badań autobiograficznej narracji młodzieży pod kątem możliwych przejawów tożsamości moralnej. Okres adolescencji, jako czas istotnych zmian w obszarze tożsamości, uznano za najbardziej adekwatny kontekst badawczy. Badanie, na którym opiera się cała rozprawa, miało na celu eksplorację obszaru kategorii moralnych jako wskaźników tożsamości moralnej w narracjach nastolatków. Kategorie moralne uznano za centralne elementy kształtowania tożsamości moralnej w narracjach biograficznych nastolatków. Projekt badań wymagał stworzenia krótkiego kwestionariusza do badania przesiewowego orientacji moralnych. Opracowane narzędzie – *Kwestionariusz Orientacji Moralnych* – posłużyło do wyodrębnienia z głównej grupy badawczej dwóch podgrup młodzieży w wieku licealnym – jednej o moralności typu heteronomicznego i drugiej o moralności autonomicznej. Obie wybrane podgrupy zostały poddane dalszemu etapowi badań jakościowych (pogłębione wywiady biograficzne). Zebrany materiał narracyjny pozwolił na porównanie obu grup pod kątem centralności kategorii moralnych wykorzystywanych w procesie definiowania własnej tożsamości moralnej. Dzięki temu uzyskano wgląd w dynamikę kształtowania tożsamości moralnej przez młodzież. Badania wykazały, że młodzi ludzie o autonomicznym typie moralności (reprezentowanym przez dominację orientacji sprawiedliwościowej i perfekcjonistycznej w ocenie dylematów moralnych) częściej używają kategorii moralnych w swoich spontanicznych narracjach biograficznych. Kładą również większy nacisk na te właśnie kategorie przy opisie samych siebie. Częściej też charakteryzują się spójnością przekonań moralnych i moralnego działania. Natomiast młodzi ludzie o bardziej heteronomicznym typie moralności (reprezentowanym przez przewagę orientacji normatywnej i utylitarnej w ocenie dylematów moralnych) częściej używają kategorii pozamoralnych w swoich spontanicznych narracjach biograficznych (np. kategorii związanych z kompetencjami). Ta grupa młodych ludzi skłania się do bardziej peryferyjnego pozycjonowania kategorii moralnych w swoich narracjach biograficznych.

Wyniki uzyskane w trakcie realizacji projektu badawczego są istotnym rozszerzeniem dotychczasowej wiedzy o procesie kształtowania tożsamości moralnej oraz wiedzy o rozwoju moralnym w okresie dorastania.

Dotychczas nie przeprowadzono badań, które opierałyby się na analizie narracji biograficznych pod kątem centralności kategorii moralnych w kontekście psychologii rozwoju moralnego. Niniejsza dysertacja to kolejny krok w kierunku zrozumienia zjawiska różnorodności w procesie uzgadniania moralnego rozumowania, emocji i moralnego zachowania. Uzyskane wyniki badań są również ważnym krokiem ku dalszym możliwym analizom i dyskusjom dotyczącym kwestii tożsamości moralnej, która nie została do tej pory w zadowalającym stopniu rozwinięta w przestrzeni badań psychologicznych. Jednocześnie, praca popularyzuje koncepcję orientacji moralnych L. Kohlberga, która jest teoretyczną podstawą wprowadzonego narzędzia (Kwestionariusz Orientacji Moralnej) oraz opartego na nim badania. Obecny stan wiedzy wskazuje, że kategorie moralne mają szczególne znaczenie dla poczucia własnej tożsamości (Blasi 2005; Lapsley 2005). Można to tłumaczyć w kontekście istnienia tożsamości moralnej rozumianej jako nadawanie znaczenia kategoriom moralnym w procesie definiowania siebie jako określonego typu osoby. Można również rozważyć kwestię definiowania tożsamości moralnej odwołując się do koncepcji centralności kategorii moralnych w dynamicznym samopoznaniu (Narvaez, Lapsley 2009). Z nielicznych dotychczasowych badań nad tożsamością moralną wynika, że w definiowaniu siebie kategorie moralne okazują się bardziej dostępne niż cechy opisujące poszczególne kompetencje (Wojciszke, Bazińska, Jaworski, 1998). Istniejące badania narracyjne z udziałem młodzieży pokazują również, że młodzi ludzie, którzy troszczą się o innych i są bardziej skłonni do osiągnięcia celów społecznych, częściej posługują się pojęciami moralnymi opisując samych siebie (Hart, Fegley, 1995; Reimer, 2003).

Streszczenie rozprawy doktorskiej w j. angielskim

Tytuł rozprawy: *Tożsamość moralna w narracjach adolescentów. Badania eksploracyjne*

The dissertation targets the phenomenon of moral identity. Its aim is to explore the autobiographical narrative of adolescents in terms of possible manifestations of moral identity. It was recognized that the period of adolescence, as a time of important changes in the field of identity, is the best research context. The study on which the dissertation is based aimed to explore moral categories as indicators of moral identity in adolescents' narratives. Moral categories were considered central elements in shaping moral identity in biographical narratives of adolescents. The designed research required creating a short questionnaire screening tool to study the centrality of moral orientations. The developed tool - *Moral Orientation Questionnaire* - was used to distinguish two subgroups of high school-aged youth from the main research group - one with heteronomous type morality and the other with autonomous morality. Both selected subgroups were subjected to a further stage of qualitative research (in-depth biographical interviews). The collected narrative material permitted a comparison of the two groups in terms of the centrality of moral categories used in the process of defining moral identity. As a result, it was possible to gain insight into the dynamics of how moral identity is shaped by adolescents. Research has shown that young people with an autonomous type of morality (represented by the predominance of an orientation towards fairness and perfectionism in assessing moral dilemmas) are more likely to use moral categories in their spontaneous biographical narratives. They also place a more central emphasis on such categories in terms of importance when describing themselves. They are also more often characterized by coherence of moral beliefs and moral action. Whereas young people with a more heteronomous type of morality (represented by a predominance of normative and utilitarian orientation in assessing moral dilemmas) are more likely to use non-moral categories in their spontaneous biographical narratives (e.g. competence related categories). This group of young people tends to position moral categories more peripherally in their biographical narratives.

The results obtained in the course of the research project are a significant extension of existing knowledge about the process of shaping moral identity as well as knowledge about moral development in adolescence. So far, there has been no research conducted that is based on the analysis of biographical narratives in terms of the centrality of moral categories within

the context of the psychology of moral development. This is another step toward understanding the phenomenon of diversity in the convergence between moral reasoning and emotions, and moral behavior. These studies are also an important introduction to further analysis and discussion regarding the issue of moral identity, which has not yet been satisfactorily developed within the research field. The obtained results have popularized the concept of moral orientations by L. Kohlberg, which is the theoretical basis of the introduced tool (Moral Orientation Questionnaire) and the following study. The current state of knowledge reveals that moral categories are particularly important regarding a sense of one's identity (Blasi 2005; Lapsley 2005). This can be explained in the context of the existence of a moral identity, being understood as giving meaning to moral categories in the process of defining oneself as a certain type of person. One can also consider the issue of defining moral identity by referring to the concept of the centrality of moral categories in dynamic self-recognition (Narvaez, Lapsley 2009). The few existing studies on moral identity show that in defining oneself, moral categories prove to be more accessible than competence-related features (Wojciszke, Bazińska, Jaworski, 1998). Existing narrative studies with young people also show that adolescents who care for others and are more willing to achieve social goals more often use self-narrative moral expressions when describing themselves (Hart, Fegley, 1995; Reimer, 2003).